

UY-JOY QURILISHI HUDUDLARINI REJALASHTIRISHDA INFRATUZILMA XAVFSIZLIGI OMILLARI

Ismaylov Aqilbek Ramanovich
Qoraqalpogʻ davlat universiteti magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada uy-joy qurilishi hududlarini rejalashtirish jarayonida infratuzilma xavfsizligini ta'minlashga ta'sir etuvchi asosiy omillar kompleks tarzda tahlil qilinadi. Tadqiqotda muhandislik-kommunikatsiya tarmoqlari, transport infratuzilmasi, ekologik holat, seysmik barqarorlik hamda sanitariya-gigiyena talablarining hududiy rejalashtirishdagi o'rnini yoritilgan.

Kalit soʻzlar: uy-joy qurilishi, hududlarni rejalashtirish, infratuzilma xavfsizligi, muhandislik, transport infratuzilmasi, ko'priklar, chorrahalar, poydevorlar geometriyasi ekologik xavfsizlik, kanalizatsiya, drenaj, geologik, shaharsozlik.

Аннотация: В данной статье комплексно анализируются основные факторы, влияющие на обеспечение безопасности инфраструктуры в процессе планирования территорий жилищного строительства. В исследовании освещается роль инженерно-коммуникационных сетей, транспортной инфраструктуры, экологического состояния, сейсмической устойчивости, а также санитарно-гигиенических требований в территориальном планировании.

Ключевые слова: жилищное строительство, территориальное планирование, безопасность инфраструктуры, инженерные системы, транспортная инфраструктура, мосты, перекрёстки, геометрия фундаментов, экологическая безопасность, канализация, дренаж, геологические условия, градостроительство.

Abstract: This article provides a comprehensive analysis of the main factors influencing infrastructure safety in the process of planning residential construction areas. The study highlights the role of engineering and utility networks, transport infrastructure, environmental conditions, seismic stability, and sanitary-hygienic requirements in territorial planning.

Keywords: residential construction, territorial planning, infrastructure safety, engineering systems, transport infrastructure, bridges, intersections, foundation geometry, environmental safety, sewerage, drainage, geological conditions, urban planning.

KIRISH

Uy-joy qurilishi hududlarini rejalashtirish — bu aholi yashashi uchun qulay, xavfsiz va barqaror muhit yaratishga qaratilgan murakkab shaharsozlik jarayonidir. Ushbu jarayon nafaqat turar-joy binolarini joylashtirishni, balki transport, muhandislik-kommunikatsiya, ijtimoiy va ekologik infratuzilma tizimlarini o'zaro uyg'unlashtirishni ham talab etadi. Uy-joy qurilishi hududlarini rejali va xavfsiz shakllantirish — bu nafaqat binolarni joylashtirish, balki zamonaviy infratuzilma tizimini yaratish orqali aholi hayot sifatini yaxshilash

jarayonidir. To'g'ri rejalashtirilmagan hududlar kelajakda transport tirbandligi, ekologik muammolar, texnik avariylar va ijtimoiy noqulayliklarga olib kelishi mumkin.

Infratuzilma xavfsizli va uning asosiy komponentlari

Infratuzilma xavfsizligi — bu aholining hayoti, sog'lig'i va mulkini himoyalash, shuningdek infratuzilma tizimlarining uzluksiz va barqaror ishlashini ta'minlashga qaratilgan choralar majmuasidir. Uning asosiy komponentlari quyidagilardan iborat:

1. Transport va yo'l kommunikatsiyalari xavfsizligi. Transport infratuzilmasi – uy-joy hududlarining asosiy xavfsizlik omili hisoblanadi. Rejalashtirilayotgan hududda yo'l tarmog'i tufayli:

- Avtomobil va piyodalar harakati xavfsizligi ta'minlanishi kerak.
- Ko'priq, chorrahalar, poydevorlar geometriyasi va ko'rinish zonalarini yo'l transport hodisalarini kamaytiradi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ko'rish chizig'i cheklangan chorrahalarda avtohalokatlar ko'proq sodir bo'ladi, bu rejalashtirishda binolar joyi va yo'l kesishmalarining joylashuvi muhimligini ko'rsatadi. Bundan tashqari, zamonaviy yo'l belgilari, piyodalar yo'laklari va yorug'lik tizimlari joriy etilishi xavfsizlikni sezilarli oshiradi. Masalan, so'nggi yillarda ba'zi hududlarda yo'l belgilarini joriy etish, svetoforlar va piyodalar yo'laklarini yaxshilash orqali transport xavfsizligi sezilarli ko'tarilayapti.

2. Suv ta'minoti va kanalizatsiya tizimlarini qulay va xavfsiz rejada joylashtirish. Rejalashtirilayotgan hududda ichimlik suvi tarmoqlari, kanalizatsiya va yomg'ir suvlari drenaj tizimlari xavfsiz joylashtirilishi lozim. Bu tizimlar yetarli darajada loyihalanmasa, quyidagilar yuz beradi:

- To'kis drenaj etishmovchiligi tufayli suv toshqinlari yuzaga keladi;
- Ochilib qolgan drenaj yoki kanalizatsiya teshiklari xavfli holatlarda odam va hayvonlar uchun tahdidga aylanadi (masalan, ochiq drenajda odamning halok bo'lgani holatlar ham vujudga kelgan).

Shuning uchun rejalashtirishda drenaj tizimlari, yomg'ir suvi yo'llari va suv ta'minot tarmoqlarining joylashuvi, texnik parametrlar va xavfsizlik tashkiliy choralariga katta e'tibor qaratilishi zarur.

3. Energetika infratuzilmasi. Elektr va gaz tarmoqlarining xavfsizligi – uy-joy hududlarida texnik xavfsizlikning ajralmas qismidir. Energetik tizimlar optimal joylashtirilmasa yoki texnik xizmat yetarli bo'lmasa:

- Elektr uzatish tarmoqlarida avariylar yuzaga keladi;
- Gaz quvurlari shikastlanishi natijasida portlash yoki yong'in xavfi ortadi.

Bu omillar rejalashtirishda koridorlar, transformatorlar joyi va tezkor xizmat ko'rsatish yo'nalishlarini hisobga olgan holda hal qilinishi kerak. Shuningdek, texnik xavfsizlik qoidalariga qat'iy rioya qilinadi.

4. Favqulodda xizmatlar va xavfsizlik yo'nalishlari. Rejalashtirish jarayonida favqulodda holatlar xizmatlari (o't o'chirish, tez yordam, politsiya) ning hududga tez yetib borish imkoniyati ko'zda tutilishi zarur. Aholi soni va binolar zichligiga qarab bu xizmatlar punktlarining joylashuvi aniqlanadi.

5. Ekologik xavfsizlik va yashash muhiti. Atrof tabiiy muhitga bevosita yoki bilvosita ta'sir ko'rsatadigan rejalashtirilgan xo'jalik yoki boshqa faoliyat ob'ektlarini loyihalashtirish bosqichida ekologik xavfsizlik talablarini hisobga olish uchun ob'ekt joylashgan joyga nisbatan atrof-muhitga ta'sir baholanadi va davlat ekologik ekspertizasi o'tkaziladi.

Ushbu tadbirlar xo'jalik yurituvchi sub'yektning faoliyat yo'nalishi o'zgartirilganda yoki faoliyatning yangi turlari joriy qilinganda, shuningdek, uning joylashgan joyi o'zgarganda amalga oshiriladi.

Infratuzilma tashkiliy jihatdan rejalashtirilganda ekologik xavfsizlik ham inobatga olinadi:

- Qurilish rejasi atrof-muhitga ta'sirini oldindan baholash (Environmental Impact Assessment – EIA) amalga oshiriladi;

- Energiya va resurslardan samarali foydalanish, chiqindilarni kamaytirish strategiyasi ishlab chiqiladi;

- Yashil hududlar, dam olish zonolari va biologik xilma-xillikka e'tibor qaratiladi. Shuningdek, yashil qurilish yondashuvlari energiya, suv va material resurslaridan foydalanishni optimallashtiradi va umumiy atrof-muhit ta'sirini kamaytiradi.

Uy-joy hududlarini rejalashtirishning asosiy maqsadlari

Uy-joy qurilishi hududlarini rejalashtirishdan ko'zlangan asosiy maqsadlar quyidagilardan iborat:

- aholining xavfsiz va qulay yashash sharoitlarini yaratish;
- yer resurslaridan oqilona foydalanish;
- muhandislik va transport infratuzilmasining uzluksiz ishlashini ta'minlash;
- ekologik muvozanatni saqlash;
- shahar va aholi punktlarining barqaror rivojlanishini ta'minlash.

Xulosa.

Uy-joy qurilishi hududlarini rejalashtirish — bu shaharsozlik, muhandislik, ekologiya va ijtimoiy rivojlanish omillarini birlashtiruvchi strategik jarayondir.

Rejalashtirish jarayonida dastlab hudud tahlil qilinadi va ular quyidagi bosqichlardan iborat:

- geologik va geodezik sharoit;
- iqlim va ekologik holat;
- mavjud infratuzilma;
- aholi zichligi va demografik ko'rsatkichlar o'rganiladi.

Shuning bilan birga rejalashtirishda: seysmik xavfsizlik, yong'in xavfsizligi, transport va piyodalar xavfsizligi, favqulodda holatlarga tayyorgarlik majburiy hisobga olinadi.

Ilmiy asoslangan, kompleks va xavfsizlikka yo'naltirilgan rejalashtirish bo'lsa infratuzilma samaradorligini oshiradi, texnik va ekologik xavflarni kamaytiradi, aholining turmush sifatini yaxshilaydi.

Shu sababli zamonaviy uy-joy hududlarini rejalashtirishda innovatsion texnologiyalar, normativ talablar va barqaror rivojlanish tamoyillari ustuvor bo'lishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Vazirlar Mahkamasining 18.02.2020 yildagi 95-son qarori bilan Ekologik xavfsizlik to'g'risidagi umumiy texnik reglament https://www.norma.uz/oz/qonunchilikda_yangi/ekologik_xavfsizlik_to'g'risidagi_umumiy_texnik_reglament_qabul_qilindi utm_source.
2. Rahimov Q.E Kommunal infratuzilma obyektlari menedjmenti. O'quv qo'llanma. Toshkent-2020
3. Бердиева Д.А, Маматкулова Н.М Управление коммунальной инфраструктурой и жилищным хозяйством. Учебное пособие. Ташкент-2023г
4. Муминов Н.Ш, Усмонов К.Т Современная транспортная инфраструктура городов. Учебное пособие. Ташкент-2023г
5. Adilbayev Ismail Bekbaulievich, Bekbauliev Ruslan Ismail uli EKOLOGIK XAVFSIZ UY-JOY QURILISHINING ME'MORIY-REJAVIY YECHIMLARINING AYRIM XUSUSIYATLARI Scientific Journal of Construction and Education ISSN 2181-3779, Volume 4, issue 2 2025